

„HAGIOLOGICZNY KERYGMAT”. TEOLOGICZNA „LEKTURA” BAZYLIKI SAN STEFANO ROTONDO W RZYMIE**

Słowa kluczowe: święci, męczennicy, bazylika San Stefano Rotondo, Rzym, lektura hagiologiczna

Keywords: saints, martyrs, Basilica of San Stefano Rotondo, Rome, hagiological lecture

Schlusseworte: Heilige, Märtyrer, Basilika von San Stefano Rotondo, Rom, hagiologische Lektüre

W niniejszym artykule zostanie przedstawiona teologiczna interpretacja przestrzeni sakralnej bazyliki mniejszej San Stefano (Świętego Szczepana) Rotondo na wzgórzu Celium w Rzymie. Inspiracja do tego rodzaju opracowania pochodzi z refleksji nad nauczaniem papieskim o świętości oraz z doświadczenia kilkunastoletniej pracy nad tematyką dotyczącą świętych w wierze, pobożności, teologii i sztuce¹. Wybór tej bazyliki wynika z systemu przyjętego w kwerendzie terenowej, wykonanej w ok. 100 świątyniach rzymskich, celem zebrania danych na temat świętych oraz specyfiki powiązania każdej z nich z kerygmatem chrześcijańskim. Opracowanie danych pochodzących z tej świątyni realizuje ten cel partykularnie, stanowiąc przyczynek do dalszych badań hagiologicznych (od gr. *hagios* – święty), obejmujących także inne bazyliki i kościoły. Poniżej zostanie wyjaśniony sposób teologicznej interpretacji przestrzeni sakralnej według założeń hagiologii aspektowej (p. 1), rozumienie świętości w nauczaniu Franciszka (p. 2), treści teologiczne

---

* Katarzyna Parzych-Blakiewicz, dr hab., prof. ucz., dogmatyk, kierownik Katedry Teologii Fundamentalnej, Dogmatycznej i Nauk Biblijnych w Wydziale Teologii Uniwersytet Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Aktualny obszar badań: teologia świętych i świętości. W dorobku publikacje z zakresu teologii dialogu, mariologii, eklezjologii, sakramentologii; E-mail: kaparzh@uwm.edu.pl; ORCID: 0000-0002-7965-9064

** Publikacja została napisana w wyniku odbywania przez autorkę stażu w Papieskim Uniwersytecie „Antonianum” w Rzymie, współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (Program Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój), zrealizowanego w projekcie Program Rozwojowy Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (POWR. 03.05.00-00-Z310/17).

¹ Zob. K. Parzych-Blakiewicz, *Warmińska Hagiologia (2010–2018)*, SE 2019, t. 20, s. 285–298.

powiązane z Bazyliką (p. 3, 4, 5) oraz wnioski dotyczące nowego określenia: hagiologiczny kerygmat (p. 6).

1. SZKIC KONCEPCJI BADAŃ HAGIOLOGICZNYCH

Celem badań hagiologicznych jest zintegrowanie teorii z doświadczeniem religijnym oraz systematyzacja różnorodnych danych dotyczących świętych, które są rozproszone w różnych dyscyplinach.

Aktualne wzywianie jakie świat rzuca teologii wymaga poszerzenia tradycyjnego zakresu źródłowego o badania nad świętymi i świętością. Przemawia za tym potrzeba włączenia w teologię akademicką, obejmującą studia z zakresu wiedzy obejmującej treść kerygmatu, także doświadczenia misterium wiary. „Jedynie świętość, rozumiana jako przebywanie w orbicie Bożej miłości, umożliwia teologiczne poznanie”². Tematyka dotycząca świętych i świętości jest wskazywana przez papieży – Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka – jako obszar wymagający bacznej uwagi teologów i duszpasterzy. Chodzi tu o „teologię świętych” będącą „teologią opartą na doświadczeniu”³ oraz badaniu „realizmu świętych”⁴.

Hagiologia jako specjalność, w klasycznym ujęciu obejmuje badanie świętości kandydata na ołtarze⁵. Nie ma natomiast systematycznego obszaru studiów nad dynamiką świętości wynikającą z pobożności skierowanej do świętego i różnorodnej pamięci o nim. Istnieje propozycja systematyzacji badań hagiologicznych po beatyfikacji i kanonizacji, nazwana „hagiologią aspektową”⁶. Aspektowość oznacza spojrzenie na świętego z perspektywy śladów pamięci o nim, pozostawionych w różnych zakątkach kultury, czyli według konkretnych aspektów – historycznych, literaturoznawczych, muzykologicznych, teologicznych itp. Jest jeszcze jedna różnica między hagiologią klasyczną a aspektową. W klasycznej, jedną z kluczowych spraw jest historyczność kandydata na ołtarze⁷. W aspektowej, historyczność ma wartość drugorzędą⁸. Podstawa do określenia przedmiotu badań znajduje się bowiem w pobożności osób i wspólnot, będącej wyrazem przekonania o doznawaniu

² Por. J. Szymik, *Scientia sanctitati subalternata. Świętość w teologii jako kulturze wiary według Josepha Ratzingera/Benedykta XVI, FT 2017*, t. 18, s. 17–31.

³ J. Ratzinger, *Jezus z Nazaretu. Studia o chrystologii*, w: *Opera omnia*, t. VI/2, Wydawnictwo KUL 2015, s. 642.

⁴ „Bez realizmu świętych, bez ich dotknięcia rzeczywistości, o którą przy tym chodzi, teologia staje się jedynie intelektualną grą i traci również swój naukowy charakter” – J. Ratzinger, *Kazania. Święta Pańskie i Świętych*, w: *Opera omnia*, t. XIV/3, Wydawnictwo KUL 2020, s. 376.

⁵ Całościowo problematykę hagiologiczną w odniesieniu do badań teologicznych nad świętością chrześcijańską na etapie procesu kanonicznego można poznać w: R. Grégoire, *Manuale di agiologia. Introduzione alla letteratura agiografica*, Fabriano 1987; I. Werbiński, *Hagiologia i inne dyscypliny naukowe*, „Studia Nauk Teologicznych PAN” 2006, t. 1, s. 151–166; Tenże, *Problemy i zadania współczesnej hagiologii*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2004.

⁶ K. Parzych-Blakiewicz, *Hagiologia „aspektowa” jako perspektywa integracji badań teologicznych i nieologicznych*, *SW 2019*, t. 56, s. 252nn.

⁷ I. Werbiński, *Problemy i zadania współczesnej hagiologii*, s. 101–115.

⁸ Zob. K. Parzych-Blakiewicz, *Facebookowy wizerunek świętego*, „Przegląd Religioznawczy” 2020, nr 1, s. 44.

nadprzyrodzonego wsparcia uzyskanego za pośrednictwem świętego. Takie wsparcie może mieć wartość pośrednictwa łask lub inspiracji do umiłowania Boga i cnót chrześcijańskich. W pobożności wiernych element historyczny schodzi na dalszy plan, gdyż dominujący staje się moment subiektywnego przeżycia satysfakcji religijnej i wzbudzenie uczuć duchowej więzi ze świętym⁹.

Hagiologiczną perspektywę badań tworzą zapytania o świętość i świętych, kierowane do różnych specjalistów zajmujących się źródłami właściwymi dla danej dyscypliny. Skojarzenie badań nad tym samym przedmiotem – hagiologicznym (np. w odniesieniu do konkretnego świętego), prowadzonych w różnych dyscyplinach, jest tu sprawą istotną dla rzetelności wniosków wynikających z badań wąskospecjalistycznych. Hagiologia aspektowa określa korelację badań interdyscyplinarnych w zakresie tematyki dotyczącej świętych i świętości.

W aspekcie teologicznym, hagiologia jest uprawianiem „teologii życia świętych”¹⁰, gdzie z kulturowego wizerunku odczytuje się ich charyzmat świętości, skoncentrowany na osobie Jezusa Chrystusa i wydarzeniach paschalnych celebrowanych w liturgii oraz kulturowany w pobożności wiernych. „Dajmy się pobudzić znakami świętości, jakie ukazuje nam Pan poprzez najpokorniejszych członków tego ludu”¹¹ – tymi słowami papież Franciszek zachęca do tego, aby uczyć się od tych, którzy świadczyli w przeszłości o Chrystusie¹² – czyli od świętych. Teologia skoncentrowana na świętych i świętości odczytuje zatem profil kerygmatu świętych, który ujmuje w systematykę właściwą dla badań hagiologicznych. Tak pojęta teologia „świętych z San Stefano Rotondo”, skłania do użycia określenia „hagiologiczny kerygmat” – gdzie z życia świętych i stylu ich prezentacji w przestrzeni sakralnej, odczytywany jest obraz Chrystusa jako Mistrza, który prowadzi kolejne pokolenia swoich uczniów i świadków, wśród meandrów życia doczesnego, do życia wiecznego.

2. TEOLOGICZNE ROZUMIENIE ŚWIĘTOŚCI WEDŁUG PAPIEŻA FRANCISZKA

Papież Franciszek poświęca dużo uwagi tematyce dotyczącej świętości, a także wspomina wielu świętych. Koncepcję świętości opiera na dwóch filarach: *sacrum* – jako Boskiej obecności przenikającej całe stworzenie¹³ i *człowieczeństwo* – jako fenomenie dynamizującym relacje między rzeczywistością transcendentną a stwo-

⁹ Por. Taż, „Fenomen świętego” wśród antropologicznych uwarunkowań wiary religijnej, „Paedagogia Christiana” 2015, t. 35(1), s. 201–214.

¹⁰ O „teologii życia świętych” wspomina Jan Paweł II w *Liście apostolskim „Novo millennio ineunte”* (6 I 2001), n. 27, https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/apost_letters/2001/documents/hf_jp-ii_apl_20010106_novo-millennio-ineunte.html (dostęp: 31.08.2021).

¹¹ Franciszek, *Adhortacja apostolska „Gaudete et exsultate”* (19 III 2018), n. 8, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20180319_gaudete-et-exsultate.html (dostęp: 31.08.2021).

¹² Por. O.F. Piazza, „Lasciamoci stimolare dai segni di santità” (GE 8), w: *Mistica e santità nella Gaudete et exsultate*, pod red. L. Borriello, M.R. Del Genio, M. Vitale, Libreria Editrice Vaticana 2020, s. 79–98.

¹³ Franciszek, *Adhortacja apostolska „Gaudete et exsultate”*, n. 51.

rzeniem¹⁴. Wniosek ten wynika z analizy wielu wypowiedzi papieskich, a przede wszystkim umożliwia go połączenie idei przewodnich pięciu dokumentów: *Evangeliū gaudium* – ewangelizacja przez radość powodowaną bliskością Boga (n. 121), *Amoris laetitia* – ludzkie pośredniczenie w miłości Boga do drugiego człowieka¹⁵, *Laudato si'* – odpowiedzialność ludzkości za przywrócenie wewnętrznej harmonii w całym stworzeniu (n. 68), *Gaudete et exsultate* – świętość jako styl codziennego życia chrześcijan (n. 7, 8, 54, 55, 56), *Fratelli tutti* – wezwanie do organizacji życia społecznego w oparciu o miłość charakterystyczną dla relacji wewnątrzrodziny (n. 230)¹⁶.

Według Franciszka, świętość jest rzeczywistością wcieloną a nie abstrakcją¹⁷. Papież wyjaśnia jak należy ją wdrażać, aby była doświadczeniem chrześcijaństwa¹⁸. Praktykowana w codzienności pokazuje prawdziwą i najpiękniejszą twarz Kościoła, co daje nadzieję na wzbudzenie pragnienia bycia świętym. Świętość przenika zwyczajne relacje między najbliższymi – stąd papieska propozycja zwrócenia uwagi na „świętych z sąsiedztwa”¹⁹. Papież stwierdza, że pośrednikiem uświęcenia jest Duch Święty, co wskazuje na relacyjny charakter świętości²⁰. Skupia się tu na świętości w ludzkim doświadczeniu, przede wszystkim na poziomie relacji wewnątrzrodziny i wobec ludzi potrzebujących pomocy²¹. Jest to papieska koncepcja „mystyki codzienności” oznaczającej bliskość Boga i wspólnotę z Nim, w odróżnieniu od starotestamentowego pojmowania świętości jako rzeczywistości oddzielonej od *profanum*²². W ten sposób Franciszek przedstawia świętość jako dynamikę wspólnotową w relacji człowieka z Bogiem, mającą wpływ na budowę królestwa Bożego w świecie²³.

Wobec powyższego należy stwierdzić, że Franciszek wskazuje na świętość jako Boski dar dla człowieka²⁴, dla każdej osoby ludzkiej, bez wyróżnienia kogokolwiek.

¹⁴ Franciszek, *Encyklika „Laudato si'”* (24 V 2015), n. 83, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_encyclica-laudato-si.html (dostęp: 31.08.2021).

¹⁵ Por. Franciszek, *Adhortacja apostolska „Amoris laetitia”* (19 III 2016), n. 179, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20160319_amoris-laetitia.html (dostęp: 31.08.2021). Według Franciszka, prawdziwa miłość wynika z wiary – por. Franciszek, *Encyklika „Lumen fidei”* (29 VI 2013), n. 34, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/encyclicals/documents/papa-francesco_20130629_encyclica-lumen-fidei.html (dostęp: 31.08.2021).

¹⁶ Por. K. Parzych-Blakiewicz, *Sanctity – a Relic or Permanent Foundation? Between the Sacrum and the Profanum in Culture*, w: *Die Zukunft der Religion in säkularen Gesellschaften*, pod red. Christian Machek, Edition of Sankt Ottilien 2021, s. 61–68.

¹⁷ L. Borriello, *Introduzione*, w: *Mistica e santità...*, dz. cyt., s. 22.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Franciszek, *Adhortacja apostolska „Gaudete et exsultate”* (19 III 2018), n. 6–9.

²⁰ Por. P. Di Luccio, *La teologia dell'accoglienza come santità della porta accanto e vita mistica nel quotidiano (cf GE 7 e 13)*, w: *Mistica e santità...*, dz. cyt., s. 23.

²¹ Franciszek, *Adhortacja apostolska „Gaudete et exsultate”* (19 III 2018), n. 7.

²² Por. P. Di Luccio, s. 24.

²³ Por. Tamże, s. 25.

²⁴ Franciszek, *Adhortacja apostolska „Gaudete et exsultate”* (19 III 2018), n. 54; por. M. Vedova, *“Nei confronti Dio... non c'è merito da parte dell'uomo”* (GE 54), w: *Mistica e santità...*, dz. cyt., s. 145–151.

Specyfiką tego daru jest bliskość Boga, który nie kieruje się logiką ludzkich preferencji, ale własną. Logika Boska jest oparta na czułej miłości do człowieka i całego stworzenia. „Czułość” wskazuje na miłość właściwą dla relacji rodzinnych, powiązaną z troską o słabszych i z zaangażowaniem w organizację wspólnego domostwa, w którym wszyscy członkowie rodziny są akceptowani. Jest to logika otwarcia na każdego człowieka. Przeciwna temu jest logika ludzkich preferencji, polegająca na stymulowaniu postaw ekskluzywnych, które objawiają się w strategiach działań według „logiki siły”²⁵ i nierówności społecznych wynikających z lekceważenia ludzi i ich problemów²⁶. W takich warunkach nie ma miejsca na humanizm w sensie właściwym, gdyż nie o godność ludzką w nich chodzi, ale o dominację nad innymi²⁷. Ta logika prowadzi do cywilizacji bez Boga, tworzącej strefy wykluczenia dla tych, którzy nie są zwycięzcami w różnego rodzaju konkurencjach i rankingach. Franciszek koncentruje się na aspekcie duszpasterskim, a więc tematyka hagiologiczna w jego wypowiedziach jest przedstawiana także dość szeroko w wymiarze horyzontalnym. W ten sposób papież buduje pomost między teologią „uprawianą” intelektualnie a teologią – mówiąc obrazowo – „karmiącą” ludzkie serca²⁸. Świętość jest tu jakby światłem – gdyż oznacza nieustanny dostęp do Boga jako źródła dobra, niezbędnego do budowania królestwa Bożego w rodzinach i społeczeństwach²⁹.

Franciszek wiąże chrześcijańską odpowiedzialność za relacje społeczne i gospodarcze z humanizmem najwyższej próby³⁰. Z tego powodu koncepcja badań hagiologicznych oznacza otwieranie humanistyki i teologii na innowacyjność³¹.

²⁵ Franciszek, *Encyklika „Fratelli tutti”* (3 X 2020), n. 210, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html (dostęp: 31.08.2021).

²⁶ Franciszek, *Encyklika „Fratelli tutti”*, n. 167.

²⁷ Por. Franciszek, *Encyklika „Laudato si’”*, n. 139.

²⁸ Według Tracey Rowland, która analizuje wypowiedź papieża, Franciszek przedkłada *praxis* nad *theoria* – zob. T. Rowland, *Catholic theology*, Bloomsbury 2017, s. 192. W kontekście papieskiej koncepcji świętości, ową *praxis* należałoby zrozumieć jako jeden z zaniedbanych priorytetów w formacji akademickiej teologów.

²⁹ „A jeśli nie stawiamy przeszkód między nami a Bogiem, i żyjemy w Jego obecności, to możemy pozwolić Jemu, by zbadał nasze serca, żeby zobaczył, czy znajdują się na właściwej drodze (...) Bóg w nas mieszka, ale lepiej powiedzieć, że to my w Nim mieszkamy, że On nam pozwala żyć w Jego świetle i w Jego miłości” – Franciszek, *Adhortacja apostolska „Gaudete et exsultate”*, n. 51; por. B. Sawicki, *Dio „ci permette di vivere nella sua luce e nel suo amore, w: Mistica e santità...”, dz. cyt., s. 57–67.*

³⁰ „Często stwierdzamy, że w rzeczywistości prawa człowieka nie są równe dla wszystkich. Poszanowanie tych praw jest „wstępnym warunkiem rozwoju społecznego i gospodarczego kraju. Kiedy szanowana jest godność człowieka, a jego prawa są uznawane i zapewniane, rozwija się także kreatywność i przedsiębiorczość, a ludzka osobowość może rozwijać różnorodne inicjatywy na rzecz dobra wspólnego (...) Utrzymują się dziś na świecie liczne formy niesprawiedliwości, umacniane przez zawężające wizje antropologiczne oraz przez model gospodarczy oparty na zysku, który nie waha się wykorzystywać, odrzucać, a nawet zabijać człowieka”. – Franciszek, *Encyklika „Fratelli tutti”*, n. 22.

³¹ Papież negatywnie ocenia działania innowacyjne, które prowadzą do wykluczenia społecznego, podziałów społecznych, wzrostu przemocy. Wskazując na środki przekazu, zaleca wysiłek organizacji życia społecznego, prowadzącego do rozwoju ludzkości – por. Franciszek, *Encyklika „Fratelli tutti”*, n. 46, 47.

3. BAZYLIKA SAN STEFANO ROTONDO W RZYMIE

Bazylika San Stefano znajduje się na rzymskim wzgórzu Celio, w Wiecznym Mieście, na drodze z bazyliki laterańskiej do kościoła „Santa Maria in Domnica in Navicella”³². Jest dedykowana pierwszemu męczennikowi chrześcijańskiemu – Szczepanowi (Stefanowi), którego śmierć przez ukamienowanie opisują *Dzieje Apostolskie* (6,8–15). Świątynię tę wybudowano w V wieku na dawnej świątyni pogańskiej, gdzie czczono Mitrę³³. Wykopaliska archeologiczne potwierdzają, że fundamenty odpowiadają budowli koszarowej. Jest to kościół rektoralny³⁴, stacyjny³⁵ i tytularny³⁶. Znajduje się przy nim niemieckie i węgierskie kolegium jezuickie. Nieoficjalnie uchodzi za świątynię narodu węgierskiego.

Od strony architektonicznej, budowla jest rotundą (stąd nazwa zwyczajowa: Rotondo)³⁷. Właściwie można zauważyć dwie rotundy. Środkowa, uwieńczona kopułką, wsparta na 34 kolumnach ustawionych w kręgu okalającym prezbiterium i miejsce dla uczestników liturgii, a rozpoczynająca się na wysokości, do której sięga strop rotundy zewnętrznej. Z wysoko umieszczonych okien, promienie światła przez cały dzień kierują się wprost na ołtarz usytuowany centralnie³⁸. Prezbiterium jest otoczone balustradą, ozdobioną scenami z życia św. Stefana (†1038), króla Węgier. Zewnętrzna rotunda znajduje się poza kolumnami. Wytycza ona szeroką nawę, po której można obejść ołtarz dookoła, wzdłuż ściany z freskami.

„Lekturę” świątyni najlepiej rozpocząć od kaplicy bocznej Świętych Prymusa i Felicjana, znajdującej się po lewej stronie od wejścia. Idąc tą drogą widzimy freski przedstawiające męczeństwo pierwszych chrześcijan, a także część centralną bazyliki, otoczoną kolumnami i oświetloną z góry naturalnym światłem. Na końcu okręgu nawy, po prawej stronie ołtarza głównego ustawione zostało tabernakulum, stojące samodzielnie, jakby w przejściu³⁹.

Znajdujące się na ścianach freski opowiadają o męczeństwie chrześcijan za wiarę. Pierwszy przedstawia scenę ukrzyżowania Jezusa. Na kolejnych są ukazane najwymyślniejsze tortury: kamienowanie, obcinanie części ciała, ćwiartowanie,

³² Zob. wybrane strony internetowe z informacjami na temat świątyni św. Stefana Rotondo: *Roma non per tutti* [online], *RomaSegreda.it* [online], *Divento.com* [online], *Zagubieni w Rzymie (Spacerownik po Wiecznym Mieście)* [online], *Rzym.it (Fantastyczne wakacje)* [online].

³³ Mitra – bóstwo indoirañskie uosabiające przyjaźń, patronujące umowom, czczone jako „bóstwo ognia towarzyszące Słońcu” – zob. D. Musiał, *Mitraizm – religia wtajemniczonych*, „Ars Religia” 1994, nr 3/2(7), s. 9.

³⁴ Na terenie parafii Santa Maria in Domnica in Navicella.

³⁵ Tradycja „kościółów stacyjnych”, sięga czasów Grzegorza Wielkiego, polega na odprawianiu nabożeństw wielkopostnych w wyznaczonych przez papieża świątyniach rzymskich. Do tych miejsc należy także starożytna świątynia św. Stefana. Zob. H. Suchocka, *Rzymskie pasje. Kościoły stacyjne Wiecznego Miasta*, Rosikon press 2013, s. 12–13, 238–331.

³⁶ Przydzielany przez papieża kardynałom-prezbiterom.

³⁷ Zob. wizualizacje internetowe wnętrza świątyni: <https://plantacentral.wixsite.com/home/italia---stefano/>; <https://www.youtube.com/watch?v=eKAZBY7owII/>; <https://danielmccarthyosb.com/san-stefano-rotondo/> (dostęp: 31.08.2021).

³⁸ Zob. foto 1.

³⁹ Zob. foto 2.

palenie, gotowanie, miażdżenie, krzyżowanie, biczowanie, grzebanie żywcem, rozszarpywanie przez dzikie zwierzęta. Jeśli uwzględnić przekazy hagiograficzne, wówczas można zidentyfikować Świętych Męczenników: Szczepan⁴⁰, Wiktor i Korona⁴¹, Martyna⁴², Agata⁴³, Wit oraz Modest i Krescencja⁴⁴. Przejście nawą wokół ołtarza można by nazwać „drogą męczenników”. Oglądane sceny są szokujące, ale spojrzenie na ołtarz – oświetlony ciepłym naturalnym blaskiem z nieba lub także promieniami słońca – działa kojąco. Niemniej, uzasadnione jest oburzenie: *Jak tak można?! Bestialstwo!*, a nawet *Jak Bóg mógł na to pozwolić?! ...* ale z drugiej strony, historia opowiedziana malowidłami zasługuje na podziw dla Męczenników, za ich wytrwałość w cierpieniach oraz jasność przekonań obejmujących treść wiary, której nie wyrzekają się nawet wobec tortur.

4. CHRYSZTUS W BAZYLICE SAN STEFANO ROTONDO

Cztery główne elementy organizacji wnętrza Bazyliki są to: kaplica św. Prymusa i Felicjana – gdzie w apsydzie umieszczono wizerunek Chrystusa wśród Apostołów – rozpoczynająca nawę okalającą prezbiterium, freski przedstawiające męczeństwo chrześcijan z pierwszych wieków usytuowane na ścianie wzdłuż nawy, prezbiterium ze stołem ołtarzowym oraz tabernakulum przy końcu nawy. Odczytane w kluczu hagiologicznym, to znaczy przez pryzmat świętych i świętości, rysują wątek chrystologiczny przestrzeni sakralnej tego miejsca. Teologiczna interpretacja życia świętych, często ludzi młodych, zakończonego męczeństwem za przynależność do chrześcijaństwa i wierność temu stanowi, każe dostrzec coś wielkiego, co motywuje wybór męczeństwa, coś ważniejszego niż komfort, a nawet życie. Owi święci wybierają raczej śmierć niż odrzucenie Chrystusa lub choćby rezygnację z oficjalnego powiązania z Nim. Dlatego z męczeństwa tych świętych wyziera obraz Chrystusa jako jedynej prawdy życiowej, której nie wolno odrzucić, bo poza Nim nie ma Prawdy. Święci, począwszy od pierwszego męczennika – Szczepana, poprzez Apostołów, a następnie wielu innych, jak np. przedstawieni na freskach – zdają się wciąż powtarzać za Szymonem Piotrem: *Panie, do kogo pójdziemy? Ty masz słowa życia wiecznego* (J 6,68).

Wizerunków Chrystusa jest mało w porównaniu z wyposażeniem wnętrza innych kościołów. Jednak bardzo treściwie Jego osobę przedstawiają Święci Męczennicy,

⁴⁰ Wspomnienie św. Szczepana, męczennika: 26 grudnia. Zob. <https://brewiarz.pl/czytelnia/swieci/12-26.php3> (dostęp: 31.08.2021).

⁴¹ Wspomnienie św. Wiktora i Korony (czyli Stefania), 14 maja. Zob. <http://biblia-swieci.pl/wiktor.html>, https://pl.wikipedia.org/wiki/Wiktor_i_Korona (dostęp: 31.08.2021).

⁴² Wspomnienie św. Martyny, dziewicy i męczennicy: 30 stycznia. Zob. <http://biblia-swieci.pl/martyna.html> (dostęp: 31.08.2021).

⁴³ Wspomnienie św. Agaty, dziewicy i męczennicy: 5 lutego. Zob. <https://brewiarz.pl/czytelnia/swieci/02-05.php3>, (dostęp: 31.08.2021).

⁴⁴ Wspomnienie świętych Wita, Modesta i Krescencji: 15 czerwca. Zob. <https://brewiarz.pl/czytelnia/swieci/06-15b.php3>, https://sanctoral.com/en/saints/saints_vitus_modestus_and_crescentia.html, <https://www.catholic.com/encyclopedia/vitus-modestus-and-crescentia-saints> (dostęp: 31.08.2021).

a organizacja wnętrza – od kaplicy bocznej, wzdłuż nawy wokół ołtarza, do tabernakulum – zdaje się odzwierciedlać teologiczny schemat alfalno-omegalny, czyli: Chrystus – Początek i Koniec.

Centralnie ulokowane prezbiterium, dzięki intensywnemu oświetleniu naturalnym światłem, zdaje się ukazywać Chrystusa lśniącego Bóstwem i oddziałującego swoim blaskiem na Apostołów, a przez przemianę Eucharystyczną – na chrześcijan wszystkich pokoleń. Jest to wizualizacja tezy, że obecność Chrystusa w rzeczywistości ludzkiej – jako Boga – jest nieustannym blaskiem Bóstwa rozlewającym się na życie codzienne zwykłych ludzi, wprowadzającym ich w źródło łaski⁴⁵.

Sceneria tego miejsca sprzyja dostrzeżeniu harmonii miejsca z misterium liturgicznym, co zachęca do rozważania nieustannej obecności Boga wśród ludzi. Kontemplując ją przychodzi skojarzenie z przemienieniem Pańskim. W Ewangelii według św. Marka (9,2–3) czytamy opis tej chwili: *Po sześciu dniach Jezus wziął z sobą Piotra, Jakuba i Jana i zaprowadził ich samych osobno na górę wysoką. Tam przemienił się wobec nich. Jego odzienie stało się lśniąco białe, tak jak żaden folusznik na ziemi wybielić nie zdoła. Światło ogarnia prezbiterium – całą centralną część rotundy, przyciągając uwagę do ołtarza, na którym podczas liturgii dokonuje się przeistoczenie. Ołtarz jest na podwyższeniu, jakby architekt chciał wskazać na wzniesienie-górę, na której dokonuje się tajemnicza przemiana.*

Wątek chrystologiczny przestrzeni świątynnej bazyliki ilustruje fundament chrześcijańskiego etosu. Ten zaś jest powiązany bezpośrednio ze świętością Boga jaśniejącą w doczesności. Góra Tabor – miejsce transfiguracji – jest symptomem jasności Boskiej, czyli *sacrum* przenikającym do życia ludzkiego. Jezus ukazał swoje Bóstwo wybranym Apostołom, a to spowodowało przemianę w ich myśleniu, a w następstwie także przewartościowanie życiowych priorytetów. Doświadczenie „blasku Bóstwa”, rozpoczęło drogę życia będącą świadectwem – martyrią – aż do śmierci, niezależnie od ceny za Prawdę, która została rozpoznana w Chrystusie. W Jezusie – tym, który wytrzymał do końca, na krzyżu – świętość Boga jaśnieje nie tylko na górze Tabor, ale także w Jego życiu codziennym⁴⁶. W Nim Bóg był widzialny i słyszalny oraz przez Niego – w pokarmie Eucharystycznym – jest Bogiem stale dostępnym w łasce dającej człowiekowi życie wieczne⁴⁷.

Przejsście nawą wokół ołtarza, wzdłuż ściany z freskami, rozpoczęte przy kaplicy, a kończące się przy tabernakulum – tworzy okazję do zagłębienia się w swoistym misterium „drogi życia świętych” – analogicznie do nabożeństwa Drogi Krzyżowej. Męczeństwo jest tu naturalną konsekwencją pójścia za Jezusem, w którym rozpoznało się Prawdę – prawdziwego Boga. Znalezienie się w „blasku Bóstwa”, rozchodzącego się od Chrystusa, powoduje „pójście za Nim”, a to oznacza determinację trwania przy Prawdzie. W takiej sytuacji świętość jawi się jako jednoczenie się z Chrystusem, przeżywanie Jego tajemnic oraz kształtowanie w sobie Jego postaw⁴⁸.

⁴⁵ Por. K. Parzych-Blakiewicz, *Man in the „splendour of Divinity”. The hagiological interpretation of „spousal love” in line with John Paul II’s theology of the body*, „Teologia w Polsce” 14,1 (2020), s. 89–102 [DOI: 10.31743/twp. 2020.14.1.05].

⁴⁶ Por. M.R. Del Genio, *Presentazione*, w: *Mistica e santità...*, dz. cyt., s. 8.

⁴⁷ Franciszek, *Adhortacja apostolska „Gaudete et exsultate”*, n. 8.

⁴⁸ M.R. Del Genio, *Presentazione*, w: *Mistica e santità...*, dz. cyt., s. 9.

5. CHRISTOPHORI

Teologiczna interpretacja przestrzeni sakralnej w Bazylice San Stefano Rotondo jest „podążaniem” za świętymi, którzy są powiązani z tym miejscem⁴⁹. Owi święci są chrześcijanami, którzy znosili cierpliwie męki za trwanie przy Chrystusie – opowiadają o tym malowidła i freski znajdujące się w Bazylice. Symbolizują oni drogę życia w świętości, którą rozpoczyna wiara⁵⁰ i prawdziwe spotkanie z Chrystusem. „U początku bycia chrześcijaninem nie ma decyzji etycznej czy jakiejś wielkiej idei, jest natomiast spotkanie z wydarzeniem, z Osobą, która nadaje życiu nową perspektywę, a tym samym decydujące ukierunkowanie”⁵¹. Tabernakulum i jego usytuowanie zdaje się pokazywać Chrystusa jako tego, który w chrześcijanach, ich życiu i męczeństwie „idzie” dalej, „wychodzi” do innych, przedłuża „drogę życia świętych”. Chce być przez nich zanieiony tam, dokąd pójda ci, którzy Go wybrali. Jest On Początkiem i Końcem „drogi życia świętych”. Doświadczenie misteryjności tej „drogi” rozpoczyna się w zadumie, która przemienia pielgrzymą nawiedzającą tę świątynię w budowniczego królestwa Bożego: *czy to ja mam kontynuować tę drogę (z Chrystusem) po wyjściu z tej świątyni?*

Atmosfera starożytnej świątyni, której patronuje św. Szczepan Męczennik, wyróżnia się wśród innych specyficzną dynamiką martyrologiczną. Wprowadza ona osobę tam przebywającą w stan swoistego niepokoju ducha, każe zastanowić się nad sensem tożsamości chrześcijańskiej, jakby wstrząsa osobą, aby nie pozostawiać jej w stanie bycia „letnim”⁵². To miejsce zdaje się mówić, że Bóg objawia się w ludzkim męczeństwie, które wynika z wierności Jemu, z miłości do Niego i z nadziei na nieograniczone przebywanie z Nim. Dlatego święty jawi się jako „miejsce” objawiania się Boga, a jego męczeństwo jako znak gwarancji Boskiego autorytetu.

Los męczennika jednak nie jest atrakcyjny z punktu widzenia promocji wiary. Wizerunki przedstawiające męczeństwo mogą bulwersować. Powodują ból, niesmak, a nawet odrazę – chyba że oglądający przywykł do scen przemocy serwowanych w kulturze masowej. Zastanawiać jednak musi fakt męczeństwa wielu ludzi, którzy nie wahali się oddać życia, płacąc nim za zachowanie skarbu, jakim jest

⁴⁹ Przy okazji Uroczystości Zmartwychwstania, Franciszek zaleca, aby wczuć się w sytuację biblijnego świadka Zmartwychwstałego – zob. Franciszek, *Regina coeli* (21 IV 2014), https://www.vatican.va/content/francesco/en/angelus/2014/documents/papa-francesco_regina-coeli_20140421.html (dostęp: 31.08.2021). O taką praktykę chodziłoby także w komunikacji we wspólnocie z innymi świętymi.

⁵⁰ Benedykt XVI, *Encyklika „Spe salvi”* (3 XI 2007), n. 2, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20071130_spe-salvi.html (dostęp: 31.08.2021). Według Benedykta XVI, wiara chrześcijańska nie tylko „informuje” o Bogu, ale także „sprawia” zbawienie – zob. M. Laskowska, *Sprawcza rola przekazu w „Spe salvi”*, w: *Zbawienie w nadziei. Wokół encyklik Spe salvi Benedykta XVI*, pod red. K. Parzych-Blakiewicz, Olsztyn 2010, s. 143–158.

⁵¹ Benedykt XVI, *Encyklika „Deus Caritas est”* (25 XII 2005), n. 1, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html (dostęp: 31.08.2021) i Franciszek, *Adhortacja apostołska „Evangelii gaudium”* (24 XI 2013), n. 7, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html (dostęp: 31.08.2021).

⁵² *A tak, skoro jesteś letni i ani gorący, ani zimny, chcę Cię wyrzucić z mych ust* – Ap 3,16.

wiara. Ludzie odważniejsi, obecni „tu” i „teraz”, którzy spróbują owego „ryzyka wiary”, poznają wartość trwania przy Bogu, Jego bliskości w doświadczeniu realizmu Bożej łaski. Trwając w wierze widzi się coraz lepiej sens życia i działania oraz wartość przemiany i przemijania. Dla przyjmujących męczeństwo – wiara staje się nektarem dającym nowe życie, czyli w świętości. Święci – to ludzie szczęśliwi nawet jeśli są męczennikami, bo są wypełnieni i przemienieni Bożą łaską⁵³. Świadectwo męczenników za wiarę wskazuje na realizm Boskiej obecności w życiu i codzienności człowieka, który uznał fakt istnienia Prawdy ukazanej przez Jezusa Chrystusa – w Jego blasku Bóstwa.

Tabernakulum w San Stefano Rotondo zostało ustawione jako samodzielna budowla, w kształcie czteropiętrowej świątyni zwieńczonej kopułą. Sprawia ono wrażenie, jakby było przygotowane do wyniesienia na zewnątrz. W kompozycji z całością, budzi skojarzenie ze słowami Pana Jezusa: *Wstańcie, chodźmy, oto zbliża się mój zdrajca!* (Mk 14,3). Nie ma potwierdzenia w żadnych źródłach o takiej intencji autorów dzieła lub mecenasów sztuki, ale skojarzenie to ma sens, jeśli celem interpretacji jest odpowiedź na pytanie o profil kerygmaticzny teologicznego przesłania. Zacytowane słowa z Ewangelii wg św. Marka, Jezus wypowiedział tuż przed pojmaniem i skazaniem na śmierć. Wokół nich rozgrywa się dramat prowadzący do rozdarcia wspólnoty uczniów Jezusa. W ich pryzmacie uwidacznia się *sacrum* i *profanum* świata. Święci – to ci, którzy zgodnie z językiem Apokalipsy są „gorący” (por. Ap 3,16). Swoim postępowaniem wnoszą oni *sacrum* w przestrzeń świata i całego stworzenia. Grzesznicy – czyli według Apokalipsy „zimni” (por. Ap 3,16) – wybierają funkcjonowanie w sferze bezbożności (*profanum*). Sceny na freskach przedstawiających „drogę męczeństwa świętych” zdają się odsłaniać tę wciąż aktualną prawdę o tym, co święte oraz o tym, co bezbożne w świecie. Natomiast myśl przywołująca słowa Jezusa (Mk 14,3) uczy w ramach interpretacji kerygmaticznej jaką w tej sytuacji podjąć drogę. Należy iść do świata, po przemierzeniu na owej „drodze męczeństwa świętych” w Bazylice. Należy iść do świata z Jezusem i świętymi.

6. DLACZEGO „HAGIOLOGICZNY KERYGMAT”?

Teologiczny temat przestrzeni kościoła San Stefano Rotondo sugeruje potrzebę refleksji nad etosem chrześcijańskim na poziomie życia codziennego poza murami świątyni, po wyjściu z niej. Misterium „drogi życia świętego” jest tu wyjściem razem z Chrystusem. Chodzi o bycie świadkiem świętości w środowisku kościelnym, ale także poza nim⁵⁴, podobnie jak święci męczennicy wobec swoich oprawców. Z punktu widzenia kerygmaticznego pobyt w Bazylice powinien skłonić do wejścia w etap osobistej przemiany z pielgrzymą (czyli osoby nawiedzającej świątynię z pobudek religijnych) w budowniczego królestwa Bożego. Ta osobowa przemiana jest wynikiem doświadczenia blasku Bóstwa przemieniającego się Jezusa, a miejsce ma

⁵³ Por. M. Carbajo Núñez, *Vita mistica nel quotidiano: i volti di Dio* (Cf GE 98), w: *Mistica e santità...*, dz. cyt., s. 170–171.

⁵⁴ Por. H. Blommestijn – J. Huls, *Testimoni della santità nella Chiesa e fuori della Chiesa* (Cf GE 9), w: *Mistica e santità...*, dz. cyt., s. 99–129.

w liturgii Eucharystycznej. Jednak człowiek potrzebuje wsparcia w sferze swoich zmysłów⁵⁵, taki też jest sens organizacji przestrzeni chrześcijańskiej świątyni.

Rzymska Bazylika Pierwszego Męczennika „przepowiada” o świętym życiu, które rozpoczyna się w Chrystusie poprzez rozpoznanie w Nim Boga. Przepowiadanie to powinno być kontynuowane w działaniach i decyzjach skoncentrowanych na realizacji w świecie ewangelicznych założeń o budowie królestwa Bożego, a sfinalizowane zjednoczeniem z Chrystusem – „byciem razem”. Przestrzeń świątyni jest więc miejscem definiującym życie człowieka świętego – nie słowami, ale zespołem wszystkich elementów, które są dostępne zmysłom osoby wchodzącej do tego miejsca. Według tego świątynnego przepowiadania chrześcijańskiej bazyliki, świętość człowieka realizuje się w jego byciu przy Chrystusie i wytrwaniu, a następnie organizacji życia codziennego w blasku Jego świętości. „Ponieważ nie można rozumieć Chrystusa bez Królestwa, które On przyniósł, twoja misja jest nierozdzielnie związana z budowaniem tego Królestwa (...) Twoje utożsamienie się z Chrystusem i Jego pragnieniem pociąga za sobą zobowiązanie do budowania wraz z Nim Królestwa miłości, sprawiedliwości i pokoju dla wszystkich”⁵⁶. Bazylika św. Szczepana zdaje się „mówić”: *jeśli jesteś w kościele turystą, stań się pielgrzymem, a z pielgrzymą przemień się w budowniczego królestwa Bożego!*

PODSUMOWANIE

Co wnosi do badań hagiologicznych interpretacja przestrzeni sakralnej rzymskiej bazyliki San Stefano Rotondo? Kwerenda przeprowadzona w rzymskich kościołach – w tym w opisywanej tu bazylice – pozwoliła wejść w atmosferę różnorodnie zorganizowanych przestrzeni sakralnych – od starożytnych do współczesnych. Poszczególne kościoły często są do siebie podobne, jednak wpatwienie się w nie z pozycji teologa poszukującego wizualizacji wartości chrześcijańskich, z uwzględnieniem założeń badawczych hagiologii aspektowej – doprowadziło do odróżnienia elementów wskazujących na oryginalność przynajmniej niektórych miejsc.

Bazylika San Stefano Rotondo została wybrana do interpretacji teologicznej z tej racji, że jest ona wyjątkowo reprezentatywna dla realizacji celu związanego z badaniami teologicznymi, weryfikującymi tezę badań hagiologicznych. Interpretacja teologiczna przestrzeni sakralnej tej świątyni skłania do zastanowienia nad strukturą hagiologicznego kerygmatu, uwzględniającą następujący porządek: turysta – pielgrzym – budowniczego królestwa Bożego.

W zestawieniu danych pozyskanych w kwerendzie i zinterpretowanych według założeń hagiologicznych, uwidocznili się obraz chrześcijańskiego dojrzewania osoby ludzkiej w procesie przemiany z turysty w pielgrzymą oraz z pielgrzymą w budowniczego królestwa Bożego. Przemiana ta oznacza wejście w misterium eklezjalne, które nie ogranicza się tylko do liturgii i katechezy, ale obejmuje także ludzki

⁵⁵ Rozumiał to Jezus, dlatego wielokrotnie czynił wobec uczniów znaki, które poprzez oddziaływanie na zmysły miały im pomóc zrozumienie głębszych tajemnic, niedostępnych zmysłom – jak np. przemienienie lub liczne uzdrowienia.

⁵⁶ GE 25.

etos generujący przemiany kulturowe i społeczne. Przestrzeń świątynna, przebywanie w niej i odpowiednie nastawienie umożliwia transformację wewnątrzsobową, zainicjowaną działaniem Bożej łaski, która jest udzielana w misteryjnym spotkaniu z Chrystusem – w Eucharystii i modlitwie osobistej. Owo nastawienie jest momentem subiektywnego odniesienia do rzeczywistości transcendentnej. Pozytywne nastawienie ludzkiej woli i skupienie uwagi na obecności Bożej, wypełniającej przestrzeń świątyni, wzmocnione elementem wiedzy teologicznej, historycznej, kulturoznawczej itp., dynamizuje moment uświęcenia osoby ludzkiej poprzez jej otwarcie na działanie Bożej łaski zbawiającej.

Czym jest „hagiologiczny kerygmat” w perspektywie „lektury” przestrzeni sakralnej tej świątyni? „Hagiologiczny kerygmat” jest to określenie nowe, zaproponowane do użycia w komunikacji teologicznej, gdy chcemy mówić jednocześnie o Jezusie Chrystusie, Jego etosie i powszechnym powołaniu do świętości. Pojawiło się ono w wyniku refleksji nad nauczaniem papieskim na temat świętości oraz nad wynikami kwerendy w Bazylice San Stefano Rotondo. Był to ogląd i medytacja nad wyposażeniem świątyni w sztukę sakralną oraz w organizację przestrzeni liturgicznej. Teologia, która pomaga wejść w misterium świętości, może być nazwana „hagiologią kerygmatyczną”, gdy łączy chrystocentryzm (charakteryzujący teologię i organizację przestrzeni liturgicznej) z działaniem uświęcającym (charakteryzującym aktywność eklezjalną w liturgii i ewangelizacji) oraz z przepowiadaniem (charakteryzującym moment dialogiczny – czyli osobistego spotkania – niezbędny w zachowaniu ciągłości Tradycji). „Hagiologiczny kerygmat” oznacza także systematyzację studiów i działań badawczych w nastawieniu na cel, którym jest świętość w wymiarze wertykalnym i horyzontalnym oraz na realizację zadań zmierzających do tego celu przez interpretację danych dotyczących świętych. Polega ona na odczytaniu obrazu Jezusa jako wyłania się z prezentacji sztuki skomponowanej z przestrzenią sakralną.

Pojęcie świętości będące efektem działań dydaktycznych i naukowych, sprofilowanych według koncepcji „hagiologicznego kerygmatu”, oznacza doskonałość podobieństwa człowieka do Wcielnego Syna Bożego, czyli Boga, który zamieszkał wśród ludzi. Wcielenie Syna Bożego spowodowało uświęcenie całej rzeczywistości człowieka i świata. Ze strony ludzkiej, upodobnienie do Boga przychodzącego do świata, czyli stawanie się świętym, oznacza dołączenie do Niego i zaangażowanie się w realizację Jego powszechnej woli zbawczej. Z punktu widzenia nauczania Franciszka o świętości, konsekwencją świętego życia jest eksploracja świata, która umożliwia przenikanie świętości w to, co grzeszne, poprzez ludzki etos, odpowiadający etosowi Chrystusa. W związku z tym, „hagiologiczny kerygmat” skupia się na prowadzeniu osoby ludzkiej do świętości, która uwidacznia się w działaniach organizujących od wewnątrz funkcjonowanie świata, zgodnie z założeniami królestwa Bożego. W tym sensie, pojęcie to jest krokiem na przód teologii – a za pośrednictwem hagiologii aspektowej także innych dyscyplin humanistycznych – w badaniach i działaniach o charakterze innowacyjnym. Człowiek uformowany intelektualnie i kulturowo na fundamencie „hagiologicznego kerygmatu” posiada kompetencje do skutecznego wdrażania wartości humanistycznych w obszar różnych działań, np. urbanistycznych, gospodarczych, ekonomicznych, inżynierskich itp., a przez to przyczynia się do usensownienia ludzkiej pracy. Innowacyjność jako

imperatyw badań hagiologicznych wpływa m.in. na obronę wartości ludzkiej pracy, gdyż – skupiając się na priorytecie osobowym – zwiększa satysfakcję, a przez to wpływa na podwyższenie jakości wyników pracy osiągniętych przy bardziej oszczędnym nakładzie wysiłków i funduszy.

„HAGIOLOGICZNY KERYGMAT”. TEOLOGICZNA „LEKTURA” BAZYLIKI SAN STEFANO ROTONDO W RZYMIE

STRESZCZENIE

Artykuł przedstawia teologiczną interpretację przestrzeni sakralnej bazyliki San Stefano Rotondo (św. Szczepana) w Rzymie. Jest wynikiem prac badawczych w obszarze dotyczącym świętych i świętości – czyli hagiologii. Celem podjętych badań jest określenie świątyni jako *locus theologicus*. Bazylika San Stefano jest rotundą. W środku znajduje się prezbiterium oświetlone naturalnym światłem. Wokół jest nawa z 34 freskami, które przedstawiają sceny męczeństwa świętych z pierwszych wieków chrześcijaństwa. Teologiczna interpretacja dotyczy całości wnętrza, obejmuje jego wyposażenie artystyczne i architekturę. Dokonana została ona w perspektywie nauczania papieskiego o świętości jako codziennym doświadczeniu bliskości Boga oraz z uwzględnieniem założeń hagiologii aspektowej. Doprowadziła do wniosków, które obejmują propozycję użycia nowego pojęcia – „hagiologiczny kerygmat” z przeznaczeniem do zastosowania go w dalszych badaniach hagiologicznych, ukierunkowanych na „teologię dla innowacyjności”.

„HAGIOLOGICAL KERYGMA”. THE THEOLOGICAL „READING” OF BASILICA SAN STEFANO ROTONDO IN ROME

SUMMARY

The article presents the theological interpretation of the sacred space of San Stefano Rotondo in Rome. It is the result of research in the area of saints and holiness – that is, hagiology. The aim of the research undertaken is to define the temple as *locus theologicus*. San Stefano is a rotunda. In the middle there is a presbytery illuminated by natural light. Around it is a nave with 34 frescoes depicting scenes of the martyrdom of saints from the first centuries of Christianity. The theological interpretation concerns the whole interior, including its artistic furnishings and architecture. It was done in the perspective of papal teaching on holiness as a daily experience of closeness to God and taking into account the assumptions of aspectual hagiology. She has led to conclusions that include a proposal to use a new term – „hagiological kerygma” for use in further hagiological research aimed at „theology for innovation.”

„HAGIOLOGISCHES KERYGMA”. DIE THEOLOGISCHE „LESUNG” VON BASILIKA SAN STEFANO ROTONDO IN ROM

ZUSAMMENFASSUNG

Der Artikel stellt die theologische Interpretation des heiligen Raums von San Stefano Rotondo in Rom. Es ist das Ergebnis von Forschungen im Bereich der Heiligen und Heiligkeit – also der Hagiologie. Ziel der durchgeführten Forschung ist es, den Tempel als *locus theologicus* zu definieren. St. Stefan ist eine Rotunde. In der Mitte befindet sich ein von Tageslicht erhelltes Presbyterium. Um ihn herum ist ein Kirchenschiff mit 34 Fresken, die Szenen des Martyriums der Heiligen aus den ersten Jahrhunderten des Christentums darstellen. Die theologische Interpretation gilt für das gesamte Interieur, einschließlich der künstlerischen Einrichtung und Architektur. Es entstand im Kontext der päpstlichen Lehre über Heiligkeit als alltägliche Erfahrung der Gottesnähe und unter Berücksichtigung der Annahmen der Aspekthagiologie. Sie hat zu Schlussfolgerungen geführt, die einen Vorschlag zur Verwendung eines neuen Begriffs – „hagiologisches Kerygma” für die weitere hagiologische Forschung mit dem Ziel „Theologie für Innovation” beinhalten.

BIBLIOGRAFIA

- Benedykt XVI, *Encyklika „Deus Caritas est”* (25 XII 2005), https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html (dostęp: 31.08.2021).
- Benedykt XVI, *Encyklika „Spe salvi”* (3 XI 2007), https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20071130_spe-salvi.html (dostęp: 31.08.2021).
- Blommestijn H. – Huls J., *Testimoni della santità nella Chiesa e fuori della Chiesa (Cf GE 9)*, w: *Mistica e santità nella Gaudete et exsultate*, pod red. L. Borriello, M.R. Del Genio, M. Vitale, Libreria Editrice Vaticana 2020, s. 99–129.
- Borriello L., *Introduzione*, w: *Mistica e santità nella Gaudete et exsultate*, pod red. L. Borriello, M.R. Del Genio, M. Vitale, Libreria Editrice Vaticana 2020, s. 21–22.
- Carbajo Núñez M., *Vita mistica nel quotidiano: i volti di Dio (Cf GE 98)*, w: *Mistica e santità nella Gaudete et exsultate*, pod red. L. Borriello, M.R. Del Genio, M. Vitale, Libreria Editrice Vaticana 2020, s. 163–180.
- Del Genio M.R., *Presentazione*, w: *Mistica e santità nella Gaudete et exsultate*, pod red. L. Borriello, M.R. Del Genio, M. Vitale, Libreria Editrice Vaticana 2020, s. 5–15.
- Di Luccio P., *La teologia dell'accoglienza come santità della porta accanto e vita mistica nel quotidiano (cf GE 7 e 13)*, w: *Mistica e santità nella Gaudete et exsultate*, pod red. L. Borriello, M.R. Del Genio, M. Vitale, Libreria Editrice Vaticana 2020, s. 23–37.
- Franciszek, *Adhortacja apostolska „Amoris laetitia”* (19 III 2016), https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20160319_amoris-laetitia.html (dostęp: 31.08.2021).
- Franciszek, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium”* (24 XI 2013), https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html (dostęp: 31.08.2021).

- Franciszek, *Adhortacja apostolska „Gaudete et exsultate”* (19 III 2018), https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20180319_gaudete-et-exsultate.html (dostęp: 31.08.2021).
- Franciszek, *Encyklika „Fratelli tutti”* (3 X 2020), https://www.vatican.va/content/francesco/pl/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_encyclica-fratelli-tutti.html (dostęp: 31.08.2021).
- Franciszek, *Encyklika „Laudato si'”* (24 V 2015), https://www.vatican.va/content/francesco/pl/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_encyclica-laudato-si.html (dostęp: 31.08.2021).
- Franciszek, *Encyklika „Lumen fidei”* (29 VI 2013), https://www.vatican.va/content/francesco/pl/encyclicals/documents/papa-francesco_20130629_encyclica-lumen-fidei.html (dostęp: 31.08.2021).
- Franciszek, *Regina coeli* (21 IV 2014), https://www.vatican.va/content/francesco/en/angelus/2014/documents/papa-francesco_regina-coeli_20140421.html (dostęp: 31.08.2021).
- Grégoire R., *Manuale di agiologia. Introduzione alla letteratura agiografica*, Fabriano 1987.
- Jan Paweł II, *List apostolski „Novo millennio ineunte”* (6 I 2001), https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/apost_letters/2001/documents/hf_jp-ii_apl_20010106_novo-millennio-ineunte.html (dostęp: 31.08.2021).
- Laskowska M., *Sprawcza rola przekazu w „Spe salvi”*, w: *Zbawienie w nadziei. Wokół encyklik Spe salvi Benedykta XVI*, pod red. K. Parzych-Blakiewicz, Olsztyn 2010, s. 143–158.
- Musiał D., *Mitraizm – religia wtajemniczonych*, „Ars Regia” 1994, nr 3/2(7), s. 9–17.
- Parzych-Blakiewicz K., „Fenomen świętego” wśród antropologicznych uwarunkowań wiary religijnej, „Paedagogia Christiana” 2015, t. 35(1), s. 201–214.
- Parzych-Blakiewicz K., *Facebookowy wizerunek świętego*, „Przegląd Religioznawczy” 2020, nr 1, s. 35–48.
- Parzych-Blakiewicz K., *Hagiologia „aspektowa” jako perspektywa integracji badań teologicznych i nieologicznych*, „Studia Warmińskie” 2019, t. 56, s. 249–264.
- Parzych-Blakiewicz K., *Man in the „splendour of Divinity.” The hagiological interpretation of „spousal love” in line with John Paul II’s theology of the body*, „Teologia w Polsce” 14,1 (2020), s. 89–102 [DOI: 10.31743/twp. 2020.14.1.05].
- Parzych-Blakiewicz K., *Sanctity – a Relic or Permanent Foundation? Between the Sacrum and the Profanum in Culture*, w: *Die Zukunft der Religion in säkularen Gesellschaften*, pod red. Christian Machek, Edition of Sankt Ottilien 2021, s. 61–68.
- Parzych-Blakiewicz K., *Warmińska Hagiologia (2010–2018)*, „Studia Elbląskie” 2019, t. 20, s. 285–298.
- Piazza O.F., „Lasciamoci stimolare dai segni di santità” (GE 8), w: *Mistica e santità nella Gaudete et exsultate*, pod red. L. Borriello, M.R. Del Genio, M. Vitale, Libreria Editrice Vaticana 2020, s. 79–98.
- Ratzinger J., *Jezus z Nazaretu. Studia o chrystologii*, w: *Opera omnia*, t. VI/2, Wydawnictwo KUL 2015.
- Ratzinger J., *Kazania. Święta Pańskie i Świętych*, w: *Opera omnia*, t. XIV/3, Wydawnictwo KUL 2020.
- Rowland T., *Catholic theology*, Bloomsbury 2017.
- Sawicki B., *Dio „ci permette di vivere nella sua luce e nel suo amore*, w: *Mistica e santità nella Gaudete et exsultate*, pod red. L. Borriello, M.R. Del Genio, M. Vitale, Libreria Editrice Vaticana 2020, s. 57–67.
- Suchocka H., *Rzymskie pasje. Kościoły stacyjne Wiecznego Miasta*, Rosikon press 2013.
- Szymik J., *Scientia sanctitatis subalternata. Świętość w teologii jako kulturze wiary według Josepha Ratzingera/Benedykta XVI*, „Forum Teologiczne” 2017, t. 18, s. 17–31.

- Vedova M., *“Nei confronti Dio... non c'è merito da parte dell'uomo” (GE 54)*, w: *Mistica e santità nella Gaudete et exultate*, pod red. L. Borriello, M.R. Del Genio, M. Vitale, Libreria Editrice Vaticana 2020, s. 145–151.
- Werbiński I., *Hagiologia i inne dyscypliny naukowe*, „Studia Nauk Teologicznych PAN” 2006, t. 1, s. 151–166.
- Werbiński I., *Problemy i zadania współczesnej hagiologii*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2004.

ANEKS

Ryc. 1: Bazylika San Stefano Rotondo w Rzymie – widok na prezbiterium

Ryc. 2: Bazylika San Stefano Rotondo w Rzymie – tabernakulum